

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС І ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В РЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

THE EUROPEAN GREEN DEAL AND ITS IMPLEMENTATION IN THE REGIONAL POLICY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY

У статті досліджуються теоретико-практичні аспекти реалізації Європейського зеленого курсу (ЄЗК) у регіональній політиці України в умовах повоєнного відновлення. Зазначається, що сучасні глобальні виклики – зміна клімату, деградація довкілля, зростання викидів парникових газів – зумовили необхідність трансформації моделей соціально-економічного розвитку. У цьому контексті Європейський зелений курс виступає як стратегічна ініціатива Європейського Союзу, спрямована на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та створення стійкої екологічно орієнтованої економіки. Для України, яка знаходиться на шляху євроінтеграції та водночас долає наслідки повномасштабної війни, реалізація принципів ЄЗК є не лише зобов'язанням, а й необхідною умовою сталого розвитку, модернізації економіки, зміцнення енергетичної та екологічної безпеки.

Ми здійснили ґрунтовний аналіз основних компонентів ЄЗК: декарбонізації енергетики, розвитку циркулярної економіки, переходу до сталого сільського господарства, охорони біорізноманіття та принципу справедливого переходу. У роботі окреслюються ключові виклики, що постають перед українськими регіонами на шляху впровадження екологічно орієнтованих змін: руйнування інфраструктури, слабкість місцевих інституцій, обмежений доступ до фінансування, низький рівень екологічної культури, нормативно-правова фрагментованість. Водночас висвітлено потенціал регіонів у контексті реалізації зеленого переходу: наявність природних ресурсів, досвід децентралізації, міжнародна підтримка, активність громадянського суспільства.

Особлива увага приділяється досвіду країн ЄС щодо регіоналізації «зеленої» політики та його застосуванню в українських реаліях. Обґрунтовується важливість інтеграції принципів сталого розвитку у місцеві стратегії, розвитку регіональних кластерів «зеленої» економіки, цифровізації процесів управління екологічними ресурсами. Наголошується на необхідності адаптації національного законодавства до стандартів ЄС, активізації залучення фінансування з фондів Європейського Союзу та міжнародних інституцій, розвитку державно-приватного партнерства в реалізації екологічних проєктів.

У підсумку ми дійшли висновку, що імплементація ЄЗК на регіональному рівні в умовах повоєнного відновлення України є складним, але перспективним напрямом політики, що дозволить не лише подолати наслідки війни, а й створити основу для довгострокової екологічної трансформації держави. Запропоновано напрями подальших досліджень, зокрема: розробка індикаторів ефективності реалізації ЄЗК на регіональному рівні, удосконалення нормативної бази та моделей міжсекторальної взаємодії.

Ключові слова: Європейський зелений курс, регіональна політика, сталий розвиток, пово-

єнне відновлення, екологічна трансформація, енергетична безпека, децентралізація.

The article explores the theoretical and practical aspects of implementing the European Green Deal (EGD) in Ukraine's regional policy within the context of post-war recovery. It is noted that current global challenges—climate change, environmental degradation, and the rise in greenhouse gas emissions—have necessitated a transformation of socio-economic development models. In this regard, the European Green Deal emerges as a strategic initiative of the European Union aimed at achieving climate neutrality by 2050 and building a resilient, environmentally oriented economy. For Ukraine, which is on the path toward European integration while simultaneously overcoming the consequences of full-scale war, implementing the principles of the EGD is not only an obligation but also a critical condition for sustainable development, economic modernization, and the strengthening of energy and environmental security.

We conducted a comprehensive analysis of the EGD's key components: energy decarbonization, circular economy development, transition to sustainable agriculture, biodiversity conservation, and the principle of a just transition. The study outlines the main challenges faced by Ukrainian regions in implementing environmentally oriented reforms: infrastructure destruction, weak local institutions, limited access to financing, low environmental awareness, and fragmented regulatory frameworks. At the same time, the potential of regions in facilitating the green transition is emphasized, including the availability of natural resources, decentralization experience, international support, and the active role of civil society.

Special attention is paid to the experience of EU countries in regionalizing green policy and its applicability to Ukrainian realities. The importance of integrating sustainability principles into local development strategies, developing regional green economy clusters, and digitizing environmental resource management is substantiated. The article stresses the need to align national legislation with EU standards, enhance access to funding from European Union sources and international institutions, and promote public-private partnerships in implementing environmental projects.

In conclusion, we argue that implementing the EGD at the regional level amid Ukraine's post-war recovery is a complex yet promising policy direction that can help overcome the consequences of war and lay the foundation for the long-term environmental transformation of the state. The article outlines potential avenues for further research, including the development of effectiveness indicators for regional-level EGD implementation, improvement of the legal framework, and models for cross-sectoral cooperation.

Key words: European Green Deal, regional policy, sustainable development, post-war recovery, ecological transformation, energy security, decentralization.

УДК 504.06:332.122(477):355.48:061.1ЄС
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.57>

Покатаєв П.С.

д. юрид. наук, професор,
перший проректор,
Класичний приватний університет
ORCID ID: 0000-0003-3806-2197

Мерзляк А.В.

д. наук з держ. упр., професор,
професор кафедри публічного
управління та землеустрою,
Класичний приватний університет
ORCID ID: 0000-0002-3324-9078

Вступ (постановка проблеми). У ХХІ столітті світ зіткнувся з низкою масштабних викликів, серед яких особливе місце займають зміна клімату, деградація довкілля, зростання викидів парникових газів та виснаження природних ресурсів. Реагуючи на ці загрози, Європейський Союз ініціював Європейський зелений курс – стратегічну програму, що передбачає досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та трансформацію європейської економіки на засадах сталого розвитку. Для України, яка перебуває на шляху євроінтеграції та водночас проходить складний етап повоєнного відновлення, імплементація положень Зеленого курсу в регіональну політику є не лише вимогою часу, а й важливою умовою для досягнення екологічної, енергетичної та економічної безпеки.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю поєднання завдань швидкої відбудови з довгостроковими цілями сталого розвитку, забезпечення екологічної модернізації регіонів, підвищення енергоефективності та розвитку «зеленої» економіки. Водночас цей процес супроводжується низкою проблем – від нестачі фінансування та відсутності комплексного бачення на місцевому рівні до інституційної неготовності органів влади впроваджувати екологічні ініціативи в умовах воєнного та поствоєнного стану. Таким чином, виникає потреба у ґрунтовному науковому аналізі механізмів реалізації Європейського зеленого курсу в регіонах України, з урахуванням сучасних викликів, особливостей національної політики та потенціалу територіальних громад.

Актуальність обраної теми. Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України постала нагальна потреба не лише у фізичному відновленні інфраструктури та економіки, а й у трансформації підходів до розвитку держави на принципах сталості, енергоефективності та екологічної безпеки. Європейський зелений курс виступає стратегічною дорожньою картою, яка пропонує державам-членам та асоційованим країнам механізми для зменшення негативного впливу на довкілля, переходу до кліматично нейтральної економіки та зростання якості життя громадян. Для України, яка прагне інтегруватися у спільний європейський простір, імплементація цілей і завдань Зеленого курсу – це не лише зовнішньополітичне зобов'язання, а й реальний інструмент підвищення стійкості та конкурентоспроможності на регіональному рівні.

Особливої актуальності тема набуває у контексті регіональної політики, оскільки саме на

місцях реалізуються ключові ініціативи з відбудови, енергоефективності, розвитку чистої енергетики, управління відходами та збереження природного середовища. При цьому критично важливими є формування екологічної свідомості, посилення інституційного потенціалу громад та налагодження ефективної взаємодії між державними, місцевими та міжнародними структурами. Таким чином, дослідження шляхів реалізації Європейського зеленого курсу на регіональному рівні України є вкрай актуальним і має не лише наукове, а й практичне значення у процесі поствоєнного відновлення та євроінтеграції держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації Європейського зеленого курсу в сучасних умовах активно досліджуються як європейськими, так і українськими науковцями, фахівцями у сфері екології, економіки, регіонального розвитку та публічного управління. Зокрема, в працях Ф. Тіммерманса, У. фон дер Ляєн, Б. Ендерля та інших європейських авторів акцент зроблено на ключових напрямках трансформації економік країн ЄС на принципах кліматичної нейтральності, декарбонізації, циркулярної економіки та енергоефективності.

Українські дослідники, серед яких варто відзначити О. Барановського, І. Салук, О. Беляєву, С. Максименка та ін., зосереджують увагу на адаптації положень Європейського зеленого курсу до національних реалій, необхідності інтеграції екологічних принципів у державну та регіональну політику, а також розробці механізмів фінансування «зелених» проєктів в умовах обмежених ресурсів. Значну увагу також приділено питанням інституційної спроможності громад, потенціалу «зеленого» відновлення після війни та потребі залучення міжнародної технічної допомоги.

Попри наявність певного наукового доробку, вітчизняна наука ще не в повній мірі висвітлює питання імплементації Зеленого курсу саме в умовах поствоєнного регіонального відновлення. Існує потреба у системному дослідженні взаємозв'язку між цілями ЄЗК та стратегічними планами регіонального розвитку України, аналізі бар'єрів впровадження відповідних екологічних та енергетичних стандартів, а також в оцінці ефективності реалізації конкретних проєктів на місцевому рівні. Це і зумовлює подальшу наукову актуальність теми.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є визначення напрямів, механізмів та особливостей імплементації принципів Європейського зеленого курсу в регіональну політику України в умовах повоєнного віднов-

лення, а також виявлення викликів, потенціалу та перспектив сталого екологічного розвитку українських регіонів у контексті євроінтеграційних процесів.

Отримані наукові результати. У контексті глобальних екологічних викликів та необхідності трансформації економічних моделей провідну роль у формуванні нової стратегії сталого розвитку відіграє Європейський зелений курс [3; 15]. Це стратегічний документ, що передбачає глибоку перебудову енергетичної, промислової, аграрної та транспортної систем. Для України, яка водночас перебуває у процесі євроінтеграції та зіштовхується з викликами повоєнного відновлення, питання імплементації принципів Європейського зеленого курсу в регіональну політику набуває особливої актуальності [2; 5]. Регіони виступають як ключові простори впровадження сталих практик, реалізації екологічно орієнтованих проєктів, розвитку "зеленої" економіки та зміцнення енергетичної безпеки. У цьому контексті наше дослідження має на меті оцінити потенціал регіонів України щодо впровадження елементів Європейського зеленого курсу, проаналізувати виклики та можливості, визначити пріоритетні напрями для синергії між стратегічними документами ЄС та національними/регіональними політиками розвитку [1; 4; 7].

Так, Європейський зелений курс (ЄЗК, англ. "European Green Deal") – це стратегічна ініціатива Європейського Союзу, презентована Європейською Комісією у грудні 2019 року [3; 15]. Її головна мета – досягнення кліматичної нейтральності континенту до 2050 року шляхом глибокої екологічної, енергетичної, економічної та соціальної трансформації. ЄЗК відображає амбіції ЄС стати глобальним лідером у подоланні наслідків кліматичних змін та переході до стійкої моделі економічного розвитку, заснованої на принципах циклічної економіки, ресурсоефективності та інновацій. Ключовими елементами Європейського зеленого курсу є: кліматична нейтральність – досягнення нульового рівня викидів парникових газів до 2050 року; декарбонізація енергетики – поступова відмова від викопного палива, розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), підвищення енергоефективності; циркулярна економіка – перехід від моделі «бери-виробляй-викидай» до моделі повторного використання ресурсів; заміни в агропромисловому комплексі – впровадження ініціативи «Від ферми до столу» ("Farm to Fork"), яка передбачає екологізацію сільського господарства, скорочення пестицидів та антибіотиків; збереження біорізноманіття – посилення природоохоронної політики, відновлення деградо-

ваних екосистем; справедливий перехід (Just Transition) – підтримка регіонів, залежних від викопних джерел енергії, через створення фондів допомоги, навчання працівників і сприяння зайнятості в «зелених» галузях [3; 11]. Особливістю підходу ЄЗК є акцент на "інклюзивність" і "інноваційність" – тобто залучення усіх зацікавлених сторін (урядів, бізнесу, громадянського суспільства) та стимулювання розвитку нових технологій, що дозволяють поєднувати економічне зростання з екологічною безпекою. Для країн-кандидатів на вступ до ЄС, зокрема України, цей курс визначає вектор розвитку і є ключовим орієнтиром адаптації політик у сфері навколишнього середовища, енергетики та сталого розвитку. Зважаючи на призначення курсу для майбутньої євроінтеграції, актуальним є аналіз того, як його принципи можуть бути адаптовані на регіональному рівні, особливо в умовах післявоєнного відновлення країни [2; 10].

Формування "зеленої" економіки в державах-членах Європейського Союзу стало одним із ключових векторів реалізації Європейського зеленого курсу [13]. Успіх цієї трансформації значною мірою залежить від ефективного впровадження екологічно орієнтованої політики саме на регіональному рівні, де відбувається безпосередня взаємодія з природними ресурсами, промисловими об'єктами, населенням і локальними структурами управління. У більшості країн ЄС відбувається децентралізація екологічної політики, що передбачає посилення ролі місцевої влади у формуванні і впровадженні рішень, орієнтованих на сталий розвиток. Зокрема, багато європейських регіонів активно застосовують підходи: енергетичної трансформації: розвиток локальних ВДЕ (вітрові, сонячні електростанції), модернізація електромереж, перехід на енергоефективні системи опалення; екологізації транспорту: впровадження електротранспорту, створення велосипедної інфраструктури, перехід громадського транспорту на «зелене» паливо; раціонального використання ресурсів: запровадження програм утилізації, сортування та переробки відходів, оптимізація водоспоживання; збереження екосистем: відновлення річок, лісів, зменшення забруднення ґрунтів, підвищення біорізноманіття [4; 12]. Водночас слід зазначити, що успішність таких процесів значною мірою залежить від наявності інституційної спроможності, фінансування, освітнього рівня населення, а також інфраструктурної готовності регіонів [5; 19]. Країни ЄС використовують інструменти Європейської регіональної політики, зокрема фонди ЄС (Фонд регіонального розвитку, Когеційний фонд),

що спрямовують значні ресурси на підтримку «зелених» проектів на місцях. Важливою інституційною складовою виступає концепція Smart Specialisation Strategy (S3) – стратегія розумної спеціалізації, яка дозволяє регіонам розробляти екологічно орієнтовані напрями розвитку на основі власного потенціалу, інновацій та потреб громади. Таким чином, досвід країн ЄС засвідчує, що регіоналізація "зеленої" політики не лише забезпечує гнучке врахування локальних особливостей, а й підвищує ефективність трансформації в напрямку сталого розвитку. Для України, яка стоїть перед завданням повоєнного відновлення, цей досвід є надзвичайно актуальним і цінним [9; 17].

Перспективним напрямком є адаптація національної екологічної політики до Європейського зеленого курсу, що включає поступове зменшення викидів парникових газів, перехід до відновлювальної енергетики, розвиток зеленої інфраструктури [6; 16]. Важливо також врахувати можливість залучення європейських інвестицій в ці процеси. А ще: формування «зелених» кластерів на регіональному рівні; розвиток еко-туризму та зеленої інфраструктури; підвищення ролі громадянського суспільства та стимулювання інвестицій у сталий розвиток [2-4]. Одним із основних чинників успішної реалізації «зелених» ініціатив є активна роль регіональних адміністрацій, які повинні забезпечити взаємодію між центральними органами влади, місцевими громадами та бізнесом [1; 7; 21]. Вони мають стати основними рушіями змін у місцевих економіках, оскільки саме на їхньому рівні можна швидко адаптувати стратегії до місцевих умов. Імплементация Європейського зеленого курсу в регіональну політику України вимагає визначення конкретних механізмів, що дозволяють інтегрувати принципи сталого розвитку в місцеві стратегії та плани відновлення. Для успішної реалізації цих ініціатив необхідно врахувати потреби, специфіку та потенціал кожного регіону, забезпечити координацію на міжрегіональному рівні та активну участь місцевих органів влади, бізнесу і громадян [6]. Одним з ключових механізмів інтеграції є адаптація національного законодавства до європейських стандартів в сфері екології та економіки [14]. Незважаючи на наміри щодо гармонізації з європейським законодавством, українська нормативно-правова база часто залишається суперечливою або неадаптованою до регіональних умов сталого розвитку. Економічні інструменти та механізми також мають важливу роль у стимулюванні регіонального економічного розвитку за умов поствоєнного відновлення [8; 18]. Реалізація

"зелених" ініціатив вимагає значної участі населення та підтримки з боку громадських організацій. Попри стратегічну важливість імплементации Європейського зеленого курсу в умовах повоєнного відновлення України, існує низка об'єктивних та суб'єктивних перешкод, що ускладнюють цей процес [20]. Їхнє своєчасне виявлення та подолання є запорукою ефективної адаптації принципів сталого розвитку до регіонального рівня управління. У значної частини населення зберігається утилітарне ставлення до природи. Відсутність розуміння важливості довгострокових екологічних змін та підтримки "зелених" ініціатив з боку громад уповільнює реформи. У післявоєнний період більшість громадян сфокусовані на базових потребах – житлі, роботі, безпеці. В умовах зростання вартості життя екологічна трансформація сприймається як вторинна або "елітна" проблема. Традиційні галузі промисловості, особливо енергоємні сектори, можуть чинити спротив реформам, оскільки ті передбачають додаткові витрати, реструктуризацію виробництва та втрату впливу. Сьогодні, значна частина екологічної, енергетичної та комунальної інфраструктури в регіонах України була зруйнована або серйозно пошкоджена внаслідок війни, що унеможливує ефективне впровадження "зелених" технологій без її оновлення. Український ринок поки не забезпечує достатньо виробників або постачальників сучасних екологічних рішень, а імпорту часто є надто дорогим або складним в умовах воєнного стану. Кожен регіон повинен мати власний план сталого розвитку з урахуванням локальної специфіки, природних ресурсів, промислового потенціалу та екологічних ризиків. Принципи Зеленого курсу повинні стати наскрізними у сфері містобудування, транспорту, енергетики, охорони здоров'я, освіти тощо. Створення міжсекторальних координаційних органів на місцях для реалізації комплексної екологічної політики та забезпечення ефективної взаємодії між владою, бізнесом і громадянським суспільством. Особливу увагу слід приділити залученню коштів з фондів ЄС (наприклад, Horizon Europe, LIFE, European Green Deal Fund), міжнародних фінансових інституцій (EBRD, EIB, Світовий банк) та програм допомоги Україні [1-11; 20]. Регіони також повинні мати інструменти заохочення бізнесу до еко-інновацій: пільгові кредити, податкові знижки, субсидії на модернізацію виробництва. Необхідно стимулювати регіональні [20]. Створення регіональних кластерів "зеленої" економіки сприятиме швидкому впровадженню інновацій на практиці. Застосування big data, штучного інтелекту, геоінформацій-

них систем дозволить підвищити ефективність моніторингу, прогнозування та прийняття рішень [8; 12-13].

Таким чином, у ході дослідження встановлено, що імплементація Зеленого курсу в регіональну політику України має багатовекторний характер. Вона вимагає системного перегляду підходів до планування розвитку територій, посилення екологічної відповідальності, інтеграції інноваційних технологій, забезпечення прозорості управління та активного залучення громадянського суспільства.

Висновок. Європейський зелений курс є стратегічним напрямом розвитку, який передбачає екологічну трансформацію всіх сфер суспільного життя та економіки. Для України в умовах повоєнного відновлення імплементація його принципів у регіональну політику є не лише викликом, а й можливістю забезпечити сталий розвиток, енергетичну незалежність та інтеграцію до європейського простору. Проведене дослідження дозволило визначити основні напрями адаптації зеленого курсу до українських реалій, підкреслити важливість комплексного підходу до планування відновлення з урахуванням екологічних вимог та підвищити роль регіональних ініціатив у впровадженні екологічно безпечних рішень. Успішна реалізація цих завдань вимагатиме координації між державними структурами, місцевою владою, бізнесом і громадянським суспільством, а також підтримки з боку європейських партнерів.

Перспективи подальших розробок. Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розробку індикаторів ефективності реалізації принципів Європейського зеленого курсу в конкретних регіонах України, з урахуванням їх соціально-економічних та екологічних особливостей. Актуальним є вивчення можливостей залучення міжнародного фінансування для підтримки «зелених» ініціатив на місцевому рівні, а також розробка моделей державно-приватного партнерства в реалізації екологічно орієнтованих проєктів. Окремої уваги потребує правовий супровід імплементації зеленого курсу, зокрема гармонізація національного законодавства із нормами ЄС у сфері кліматичної політики, відновлюваної енергетики, поводження з відходами та захисту біорізноманіття. Перспективним є також міждисциплінарний підхід до дослідження, який поєднує економіку, право, екологію та публічне управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bihun, O., & Shapoval, L. Implementation of the European Green Deal in the Post-War Recovery

of Ukraine. Public Administration and Regional Development. 2023. № 4(20). pp. 45–52. DOI:10.32782/pard/2023.4.5

2. CENREC. Центр економічного відновлення. Зелений курс: як адаптувати Україну до нової кліматичної політики ЄС? Київ, 2021. URL: <https://eco.niss.gov.ua/articles/zelenyy-kurs-yes-ta-ukrayina>

3. European Commission. The European Green Deal. Brussels: European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/communication-european-green-deal_en

4. European Environment Agency. Green Deal for Europe: Overview. EEA Briefing. 2022. URL: <https://www.eea.europa.eu/themes/sustainability-transitions/the-european-green-deal>

5. Green Deal - Ukraine and the European Green Course. *Ukrainian Institute for the Future*. URL: <https://uifuture.org/publications/green-deal-dlya-ukrayiny/>

6. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. *Green Transition and Ukraine's Recovery*. URL: <https://mepr.gov.ua>

7. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. *Ukraine's 2nd Nationally Determined Contribution under the Paris Agreement*. 2021. URL: <https://mepr.gov.ua>

8. OECD. OECD Green Recovery Database. URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/en/themes/green-recovery>

9. OECD. *Rebuilding Ukraine: Towards a Greener, More Resilient and Inclusive Future*, 2023. URL: <https://www.oecd.org/ukraine/rebuilding-ukraine.pdf>

10. OECD. The EU Green Deal and its implications for Ukraine. OECD Green Recovery Brief. 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine/eu-green-deal-and-ukraine.pdf>

11. Official Journal of the European Union. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council establishing the framework for achieving climate neutrality. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1119>

12. WWF Ukraine. Кліматична політика України: виклики та перспективи Зеленого курсу ЄС. 2023. URL: <https://wwf.ua/?82420/Climate-Policy-and-Green-Deal>

13. Галушкіна Т.П., Мусіна Л.А., Потапенко В. Г. та ін. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні: навч. посіб. ; за наук. ред. Т.П. Галушкіної. Київ: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.

14. Державне агентство енергоефективності та енергозбереження України. *Інформаційна платформа щодо впровадження ЄЗК в Україні*. URL: <https://saee.gov.ua>

15. Європейська Комісія. The European Green Deal. – Brussels: European Commission, 2019. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

16. Закон України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року" від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

17. Національна економічна стратегія до 2030 року. Постанова №179 від 03.03.2021. *Кабінет*

Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-a179>

18. Національний план відновлення України. Київ, 2022. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/recovery-plan-2022.pdf>

19. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки" від 5 серпня 2020 р. №695.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п>
20. Програма ООН з довкілля (UNEP). Supporting Green Reconstruction in Ukraine: Framework for Action. 2023. URL : <https://www.unep.org/resources/report/supporting-green-reconstruction-ukraine>

21. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до змін клімату України до 2030 року Указ Президента України №722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>